

Komentarze do slajdów

1. **Czym jest utwór?** Dopowiedzenia wymaga kilka słów przytoczonej na slajdzie definicji zawartej w Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Utwór jest uznany jako taki, gdy powstaje w wyniku działalności **twórczej**, czyli jest czymś nowym, o **indywidualnym charakterze**, więc niepowtarzalnym. Utwór jest **utrwalony** w jakiegokolwiek postaci, więc tekst jest napisany (na kartce, na maszynie, w formie elektronicznej lub jakiegokolwiek innej) lub publicznie wygłoszony/odczytany, rysunek/obraz namalowany, muzyka wykonana lub nagrana. Nie jest przy tym istotne, czy i jaką taki utwór ma wartość materialną. Tak, jak pokazuje to slajd – utworem jest zarówno dzieło znanego i cenionego twórcy, jak i wykonane przez dziecko.
2. **Co nie jest utworem?** Poza tym, co wymieniono na slajdzie, trzeba pamiętać, że utworem nie są **pomysły, które nie zostały ustalone/utrwalone** w takiej formie, aby odbiorca mógł się z nimi zapoznać, istniejące tylko „w głowie” twórcy. Utworem jest to, co jest stworzone świadomie przez człowieka, a więc nie będzie utworem dzieło **stworzone przez siły przyrody** (na przykład „rzeźby” powstające w wyniku erozji skał), ani „obraz” który powstał **w wyniku przypadkowego** rozlania się farby.
3. **Kto może być autorem? Każdy może być autorem/twórcą.** Autorem jest ten, kto stworzył utwór, niezależnie od tego czy jest autorem profesjonalnym, światowej sławy, czy zwykłym amatorem, dzieckiem, uczniem. **Autorem jest zawsze człowiek**, nie może być nim na przykład zwierzę (słynna historia o orangutanie, który sam sobie zrobił selfie). Nie musi to być pojedyncza osoba, czasami **jedno dzieło tworzy dwóch autorów lub cały zespół ludzi**. Tak jest z autorstwem słynnej *Panoramy Racławickiej*, stworzonej przez zespół malarzy pod kierunkiem Wojciecha Kossaka i Jana Styki. Dziełem zbiorowym są niemal każdorazowo utwory filmowe (scenariusz, reżyseria, muzyka, obraz, kostiumy itd. tworzy zazwyczaj wiele osób).
4. **Jakie prawa przysługują autorowi?** Podstawowym prawem autora jest **decyzja**, w jakiej formie jego utwór będzie utrwalony oraz podpisanie dzieła. To autor decyduje, czy podpisze swój utwór imieniem i nazwiskiem, pseudonimem, czy też pozostawi utwór anonimowym. Autor decyduje o pierwszej publikacji dzieła oraz o tym, komu da prawo do czerpania z dzieła korzyści majątkowych. Może się też ich zrzec i udostępnić utwór nieodpłatnie.
5. **Prawa osobiste i majątkowe do utworu** – na slajdzie znajduje się film, który po kliknięciu na niebieską powierzchnię uruchamia się w osobnym oknie.
6. **Plagiat** – Słownik języka polskiego PWN (1979) podaje definicję potocznego rozumienia pojęcia: „przywłaszczenie cudzego utworu lub pomysłu twórczego, wydanie cudzego utworu pod własnym nazwiskiem, także dosłowne zapożyczenia z cudzych dzieł podane jako oryginały i własne”. Popętnienie plagiatu jest **równoznaczne z kradzieżą** tego, co stworzył ktoś inny. Z tego powodu jest ścigane i karane przez prawo. Za taki czyn grozi grzywna, a nawet pozbawienie wolności. Popętnieniem plagiatu jest więc „ściągnięcie” przez ucznia wypracowania lub referatu i podpisanie się pod nim własnym nazwiskiem.

7. **Utwory w domenie publicznej** – zgodnie z polskim prawem utwory trafiają do domeny publicznej **70 lat po śmierci twórcy**, stają się wtedy dobrem wspólnym. Biblioteką gromadzącą utwory literackie przechodzące do domeny publicznej jest między innymi biblioteka cyfrowa *Wolne Lektury*. Ostatnio w zasobach tej biblioteki znajdują się też utwory żyjących twórców, którzy zrzekli się swoich praw i przekazali swoją twórczość do domeny publicznej. W domenie publicznej znajdują się też zasoby *Europeany*.
8. **Dozwolony użytek** – prawa autorskie są czasami postrzegane jako bariera dla upowszechniania wiedzy oraz kultury. Dozwolony użytek częściowo ogranicza działanie autorskiego monopolu. Na **użytek własny oraz osób pozostających w bliskich relacjach** osobistych można skserować książkę, udostępnić film albo zdjęcie, przesłać plik mp3. Nie jest do tego potrzebna zgoda twórcy ani podmiotu posiadającego autorskie prawa majątkowe. Nie wolno z tytułu takiego udostępniania czerpać korzyści majątkowych, ale można oczekiwać np. zwrotu równowartości za ksero. Z tego prawa korzystają biblioteki, nieodpłatnie udostępniając swoje zasoby szerokiej publiczności.
9. **Dozwolony użytek edukacyjny** – autorski monopol zniesiony jest w jeszcze szerszym zakresie w placówkach oświatowych, **jeżeli utwory wykorzystuje się w celach edukacyjnych i dydaktycznych**. Ostrożność i uważność należy zachować, publikując w zdjęcia lub filmy z przedsięwzięć edukacyjnych (akademii, dyskotek szkolnych), podczas których wykorzystywano utwory objęte prawem autorskim majątkowym.
10. **Utwory osierocone. Jak z nich skorzystać?** Szczególnie w Internecie znajduje się wiele utworów (fotografii, filmów, tekstów, muzyki), z nie określonym autorstwem i prawami użytkowania. W wielu sytuacjach takich **osieroconych utworów po prostu nie można wykorzystać** (na blogu, stronie internetowej, pracy naukowej), bo nie znamy nazwiska i woli autora, ani właściciela praw majątkowych. **Utwory osierocone nigdy nie trafią do domeny publicznej, bo tam znajdują się tylko utwory podpisane nazwiskiem autora.**
11. **Co może zrobić autor, aby nie osierocić swoich utworów?** Udostępniając swój utwór społeczności autor powinien zadbać, aby odbiorcy wiedzieli z czym utworem mają do czynienia oraz w jaki sposób mogą to dzieło legalnie użytkować. Przez szacunek i życzliwość dla odbiorców (naszych zdjęć, filmów, plików dźwiękowych i ln.) **podpisujemy nasze utwory** udostępniając je w mediach.
12. **Czym jest copyright?** – jeśli taki znak znajduje się na utworze, to właściciel autorskich praw majątkowych z reguły ściśle określa sposób korzystania z utworu i tylko stosując się do zapisów można ten utwór wykorzystywać. Nie ma jednak potrzeby ani obowiązku, aby publikując swój utwór każdorazowo podejmować czynności ograniczające prawa użytkowników. **Znakiem tym najczęściej opatrywane są utwory mające charakter komercyjny.**